

1. si agitur de peccatis *operis*, ut sunt damnificatio, caedes, impudicitia (aliud est de pollutione praevisa, sed non intenta, non tunc procuranda, sed naturaliter secutura) etc.;

2. si agitur de peccatis *oris*, non omnia imputantur; contumeliae enim erga homines non aestimantur (aliud esset de vera diffamatione); sed imputantur 1) blasphemiae, maxime si sunt notabiliter graves, quia honor Dei exigit, ut propter eas solas ebrietas vitari debeat; 2) obsceni sermones, si tales sunt, ut audientes scandalum patiantur. Quare qui experientia edoctus est, aut ex ingenio suo id concludere debet, se probabiliter haec et illa peccata in ebrietate commissurum esse, omnium horum peccatorum malitiam specificam contrahit, etsi forte non omnia semper *re* commiserit, quum primum advertens probabili ebrietatis periculo sese exponit.

746 VI. Concludi igitur debet, ebrietate multipliciter mortale peccatum committi posse, scilicet:

1) Quando aliquis advertens ad probabile periculum perfectae ebrietatis nihilominus bibere pergit. — (Aliud est, si probabile periculum non advertit, aut si scit, se tantum ferre posse, si modo statim foras non exeat, atque proponat in cubiculo manere: quodsi postea ex gravioris mali timore foras exire compellitur, ebrietas per accidens est. Etiam ratione solius excessus in potu grave peccatum non est, si quis ut largius bibere possit, ea comedit, quae ebrietatem impediunt);

2) quando aliquis ebrietate etiam non plena grave nocementum sibi causat etc. ad normam eorum, quae supra de gula dicta sunt: quod facilius accidit, si quis consuevit semper multum potitare;

3) quando aliquis consuetudine largius bibendi familiae suae curam non habet, eam in indigentia relinquit, debita contrahit, quibus solvendis impar est;

4) quando aliquis, etiam non perfecte ebrius, consuevit mala perpetrare, vel ea perpetrandi periculo probabili advertens sese exponit, i. e. ea mala, quae graviter imputabilia sunt;

5) quando ob speciales circumstantias etiam ex ebrietate non perfecta grave scandalum oriturum esse praevidetur: ut accidere potest, si sacerdos excessui indulgeat;

6) denique si quis etiam citra periculum perfectae ebrietatis ita crapulae comensationibusve indulgere consuevit, ut haec quasi pro fine vitae suae constituat, paratus, divinae amicitiae has infimas voluptates praeferre.

747 Appendix. Peccata contra virtutes morales modo recensitas, si mortalia evadunt, vix non semper speciem suam sumunt aliunde ex speciali objecto, quod ad earum laesionem inducit, aut ad specificam malitiam alicujus ex 'peccatis capitalibus' reducuntur. Quare opus non est, singularia peccata mortalia hic recensere. Peccatis capitalibus mortaliter peccatur praecipue:

1. Superbia perfecta.
2. Invidia, nisi de re levi agatur.
3. Animo vindictae similiter, nisi de re levi agatur.
4. Luxuria.
5. Acedia speciali, seu tristitia de Deo fine nostro laboribus nostris attingendo.
6. Excessu valde gravi in gula.
7. Ebrietate sive perfecta, sive ex circumstantiis cum aliis malis gravibus conjuncta.

Sectio V.

De Justitia et virtutibus annexis in genere.

Caput I.

De justitia.

Praeclare scripserunt de justitia et jure generatim: Lugo *de just. et jure*, Lessius, Molina; recenti nostra aetate: Pruner *die Lehre vom Recht*; juridicas notiones persaepe bene exponit Puchta *Röm. Recht*, et *Pandecten*.

§ 1.

Notiones justitiae et juris.

I. De nomine et conceptu justitiae sequentia occurrunt 748 observanda:

1. Virtutes fortitudinis et temperantiae cum virtutibus annexis immediate hominem ipsum internumque ejus appetitum aut passiones pro materia habent, circa quam versentur. Sed sunt etiam aliae virtutes, quae hominem dirigunt in iis, quae circa alios agere debet.

In quo ordine *justitia* primo loco occurrit; quam magnus numerus aliarum virtutum moralium, quae circa proximum versantur, cum majore minoreve similitudine imitatur.

2. At quoniam circa proximum atque officia erga ipsum existentia jam aliam virtutem, caritatem dico, etiam versari vidimus, discrimen inter justitiam et caritatem indicasse juvat.

Caritas videlicet nititur omnino in conjunctione et unione ejus, qui diligit, et ejus, qui diligitur; quam unionem et conjunctionem supernaturalis caritas in Deo consummatam considerat. Quare per caritatem homo ad proximum dirigitur tamquam ad alterum *ego*, et normam agendi et tendendi in proximum sumit ab iis, quae sibi ipsi desiderat atque procurat secundum effatum Domini „Diliges proximum tuum sicut teipsum“ (de cujus sensu confer, quae dicta sunt supra de caritate n. 592 et 597).

Justitia autem e contrario nititur in distinctione unius hominis ab altero. Utrumque enim verum est, et homines esse debereque esse

conjunctos, ut ejusdem naturae et destinationis participes, et eos esse ab invicem distinctos utpote possidentes singulos personalem dignitatem et individualem independentiam, qua pro se quisque finem a Creatore et Reparatore praestitutum prosequi, seque ut ens rationale perficere *debet*. Quo fit, ut etiam quisque pro se *facultate* donetur independenter ab aliis finem suum prosequendi et necessariis mediis ad id utendi, utque haec facultas inviolabilis sit, divino utique iudicio et correctioni subjecta. Aliis verbis, huic facultati unicuique insitae ex parte aliorum hominum respondet officium et obligatio, qua revereri debent et illaesam servare hanc alterius moralem facultatem inviolabilem.

Virtutes iustitiae annexae a iustitia eo distinguuntur, quod non in tam plena distinctione unius hominis ab altero nituntur, sed tum distinctionem quandam, tum ex altera parte aliquam conjunctionem supponunt. De quibus seq. cap.

749 3. *Iustitiae* tamen nomen varie usurpatur, sc. 1) sensu latissimo pro omnium virtutem collectione, seu pro rectitudine morali tota et integra;

2) — id quod cum priore acceptione cohaeret — pro statu gratiae sanctificantis, nimirum pro illa rectitudine, quae nunc in ordine supernaturali sola vera hominis rectitudo est, rectam simpliciter dispositionem dico ad finem ultimum supernaturalem, in qua per gratiam sanctificantem collocamur;

3) pro pluribus quibusdam virtutibus, quae ad alterum, etsi non ita perfecte, diriguntur, ita ut diversi nominis iustitias vocent: legalem, distributivam, vindicativam; de quibus vide mox infra;

4) denique sumitur pro speciali illa virtute, quae iustitia commutativa, sive iustitia stricta vel rigorosa, sive simpliciter iustitia vocatur; quae definitur: „virtus inclinans (vel juvans) voluntatem ad uniuscujusque jus strictum illaesum servandum“.

4. Motivum seu objectum *formale* iustitiae est illa specialis honestas, in eo sita, quod homo alterius jus reveretur atque unicuique tribuat quod stricte ipsius est. — Objectum *materiale* propinquius actiones illae sunt, quae in alieno jure illaeso servando occurrunt, sc. quod aliorum est illis *dando, non violando*, si laesum fuerit *reparando*: remotius objectum est ipsum jus alienum et varia objecta, quae illud jus constituunt.

750 5. Quo plenius igitur iustitiae virtus intelligatur, explicandum est, quid sit *jus* sive quid sit illud, quod dicimus *meum et tuum*. Haec autem explicatio ex iis repetitur, quae ab initio diximus, videlicet cum obligatione uniuscujusque hominis, qua teneatur ut homo in hac terrena vita ad Deum ut finem suum ultimum tendere, seseque secundum indolem humanae naturae perficere, connexam esse facultatem moralem utendi mediis necessariis, sine quibus haec tendentia aut nullatenus, aut non convenienter fieri potest: quod comprehendit facultatem ita disponendi de certis rebus, quasdam ita sibi vindicandi, ut nemini nisi ipsi, neque ulli alii ipso dissentiente, in easdem res facultas ulla competat.

Esse igitur aliquid meum, seu habere me in aliquam rem jus,

dicit, hanc ipsam rem ad me ita referri, mecum ita connexam esse, ut in ejus usu omnibus aliis praeferrere debeam, neque me invito ullus alius eam invadere possit. *Res* autem latissime intelligitur, ut pro quovis, quod aliquid utilitatis afferre potest, sumatur.

6. Inde colligitur: Iustitia stricta 1) virtus est, cujus obligationi re-⁷⁵¹ spondet in altero facultas coactiva; nisi enim homo nativam facultatem moralem haberet arcendi quoslibet, qui, quod suum est, laedere conantur, jus nihil juvaret.

2) Iustitia stricta est virtus, quae perfecte est *ad alterum*, quum in plena distinctione hominis ab homine nitatur, ac proin homines sub eo respectu consideret, quo unus ab altero independens sit, eique aequalis.

3) Iustitia stricta non respicit personarum condiciones diversas, sed sive quis dives sive pauper, sive nobilis sive ignobilis est: iustitia considerat solum *rem*, seu quid uniuscujusque sit, ut ei aequaliter reddatur.

4) Iustitia stricta respicit aequalitatem rei ad rem, seu aequalitatem arithmeticam, ut ajunt, sc. ut in rerum commutationibus, quae in humana vita frequenter occurrunt, nisi donatio interveniat, ille, qui unam rem alteri cedit, aliam rem *tanti* valoris recipiat, quanti erat prior; nisi enim ita fit, non servatur unicuique, quod suum est. Quare etiam *commutativa* iustitia dicitur, siquidem vera et perfecta commutatio servari debet, ita ut res reddenda tanti sit valoris, quanti est res accepta.

II. *Distinctio juris*. Juris nomen primarie adhibetur ad exprimendam illam facultatem moralem coactivam, quam quilibet in res suas habet. Sed saepe adhibetur etiam de ipsis objectis, circa quae illa facultas competit.

1. Distinguitur jus *in re* et jus *ad rem*. Jus *ad rem* dicor habere, quando illa res nondum ita mihi devincta atque connexa est, ut ab ea quemlibet alium possim excludere, sed si habeo jus ab altero postulandi, ut res mihi ita devinciatur. Quare hoc jus immediate fertur in personam actusque alterius, contra quem actionem (apud iudicem) instituere possum. Jus *in re* habeo, quando res ipsa mihi jam ita immediate devincta est: ad quod tamen non est necessarium, ut ipse rem possideam. Jus ad rem est igitur *via ad jus in re*.

2. Jus in re potest esse perfectum seu illimitatum, et imperfectum seu secundum aliquid. Jus plenum seu *dominium perfectum* est jus stabile disponendi de rei utilitate et substantia, ita ut homini sit facultas disponendi de re universaliter tamquam de sua.

Jus *imperfectum* vario modo adesse potest: 1) Alicui competere potest sola *radicalis* facultas de re tamquam de sua disponendi, quae tamen in actualem usum et utilitatem transire nequeat — *dominium directum*.

2) Si dempta illa sola radicali facultate, ex qua homo ‚dominus‘ vocatur, *plena* facultas stabilis est percipiendi quamlibet rei utilitatem, habes *dominium indirectum*, seu *utile*.

3) Si vero facultas utilitatem rei percipiendi restricta est seu partialis tantum, alio nomine jus illud vocatur: de quo postea, quando de jure in res fortunae loquimur.

NB. Loquuntur scriptores non raro de *dominio alto*, quod Principi, seu publicae auctoritati in res subditorum vindicant. Verum potestas, quae illi competit, *dominium* recte non vocatur, siquidem in propriam utilitatem disponendi facultatem per se habet nullam. Potestas, quam intelligunt, nihil est, nisi facultas propter supremam jurisdictionem, quando bonum commune id exigit, singulares subditos proprietate certae rei privandi cum obligatione eos, quantum fieri possit, reddendi indemnes: v. g. si constructio viae publicae exigit, ut ager hominis privati occupetur, publica auctoritas possessorem etiam invitum, soluto tamen justo pretio, agro privare potest, quia bonum publicum privatae affectioni praeferri debet.

At certe sine boni seu utilitatis communis necessitate ne Principi quidem licet, privatorum bona invadere, quum *dominium* superioris ordinis minime habeat.

753 III. Reliquae species justitiae a notione *strictae* justitiae plus minusve deficiunt. Videlicet:

1. *Justitia legalis* ordinat membra communitatis ad communitatem, seu inclinatur ad hoc, ut membrum civitatis secundum vires suas conferat ad bonum commune. Haec honestas, quae in eo conspicitur, quod singuli *ut partes* proportionate conferant ad bonum communitatis, est motivum seu objectum formale; praecepta legesve supremae auctoritatis impleri, praebet objectum materiale, quia ad normam ab auctoritate praescriptam singuli conferre debent. Quare haec virtus aliter est in subditis, aliter in principe. Posterior a justitia legali ex amore boni communis ad justas et convenientes leges ferendas determinatur, subditi ad leges illas implendas.

2. *Justitia distributiva* inclinatur ad servandam proportionem in distribuendis bonis et oneribus publicis: quare principaliter est in Superiore; in inferioribus, quatenus hac distributione contenti sunt.

Id autem discriminis est inter distribuenda bona et onera, ut si quis in oneribus imponendis alterum nimis premit, simul commutativa justitia violetur; quod in muneribus honoribusque distribuendis per se non obtinet.

3. *Justitia vindicativa*, qua specialis virtus, inclinatur ad puniendos reos ex amore recti ordinis, quia honestum est, eum, qui fruendo bonis illicitis ordinem recti laesit, patiendos mala quandam *dare reparationem*. — Ceterum quatenus in delictis puniendis *bonum commune* spectatur, justitia vindicativa pertinet ad *legalem* justitiam, ut in Superiore est: quatenus *proportionem servare* intendit inter culpam et poenam, ad *distributivam* justitiam pertinet.

Omnes illae justitiae non sunt ita perfecte ad alterum, ut justitia stricta; neque aequalitatem rei ad rem, sive arithmeticae proportionem, intendere possunt.

Nota autem, in diversis illis justitiis *laedendis* non raro justitiam strictam seu *commutativam simul laedi*, ut: a) si princeps contra distributivam justitiam officiis publicis praeficiat homines indignos et ineptos: quo fit, ut damnum injustum inferatur membris communitatis; si autem digni et apti praeficiuntur, etiam dignioribus forte omissis, per se jus communitatis et membrorum strictum non laeditur, quia ad dignam et aptam, non ad optimam administrationem strictum jus adesse dicendum est;

b) si forte *dignioribus* sive lege sive pacto jus quoddam factum est ad majora munera et officia, sane etiam erga eos justitia commutativa laedi potest, quando, ipsis praetermissis, minus digni praeferruntur: de quo sermo redibit infra, ubi agitur de laesione in bonis fortunae;

c) si contra justitiam vindicativam poena justo gravior imponitur: quia secundum hunc excessum justitia commutativa *erga reum* laeditur; etc.

§ 2.

De subjecto domini et juris in genere.

Quoniam haec materia potius in disciplina juris tractanda est, quibusdam thesibus breviter eam hic expediam.

I. Domini et juris capax est sola natura rationalis. 754

II. Nullus homo, nec infantes vel amentes etc. necessario excluduntur a domini jure.

III. Sunt etiam communitates seu personae morales, quibus ut talibus competat naturaliter *dominium* et jura: seu existunt naturaliter quae sunt personae tantum juridicae.

IV. Circa quaedam bona potestas humana jura restringere potest, atque etiam extendere, ita ut personas morales juridicas constituere valeat.

Explicatio. Ad I. nota: Jus ex natura sua dicit potestatem arcendi alios, ne, me invito, res, quarum jus et *dominium* habeo, attrectent; ideoque supponit, subjectum juris posse esse invitum: atqui invitus esse nequit, nisi qui habet voluntatem rationalem, seu invita esse potest sola natura rationalis; ergo haec sola juris capax est. — Quod aliis verbis sic efferri potest: juris capax non est, nisi qui injuriae patiendae capax est; injuriam vero pati non potest, nisi qui sit invitus; ergo etc.

Ad II. 1. Infantes et amentes, quamquam *actu* inviti esse nequeunt, 755 possunt tamen esse et sunt aut habitualiter, aut radicaliter et interpretative; quare *essentiale* elementum juris habendi non deest; atque revera radicaliter jam habent facultatem de rebus libere disponendi.

2. Eaedem rationes, quae postulant divisionem bonorum et eorum in familiis conservationem et transmissionem, etiam postulant, ne infantes aut amentes ab illis bonis eorumque jure excludantur. Ceteroquin actualis usus rationis ad subjectum jurium et domini constituendum requiri nequit; alias quoties aliquis somno se daret, juribus et dominio privaretur, ut excitatus ea denuo acquirere deberet: quo nihil absurdius.

3. Insuper quoniam neque infantes neque amentes perpetuo usu rationis carebunt, sed saltem post hanc vitam ratione prorsus utentur; saltem in iis laedi cum injuriâ maximâ illa possunt, quae pro altera vita prodesse aut obesse valent.

Ad III. 1. Non solum singulares personae, sed etiam communitates 756 qua tales possunt rebus temporalibus indigere, ut finem suum prosequantur. Quare quum *naturaliter* saltem *aliqua* ejusmodi societas existat, ipsa natura jus contribuere debuit. Cogita solummodo *civitatem*. — Sed id ipsum prorsus eodem modo valet de Ecclesia post ejus a Christo Domino institutionem: nam cum ejus institutione et fine jus nativum possidendi, acquirendi datum est, quod nulla potestas terrena valet auferre.

Quousque autem haec facultas possidendi et acquirendi ad alias societates non perfectas neque necessarias extendatur, non est hujus loci inquirere. Sufficit notasse sequentia,

sc. ad IV.: Saltem concedi debet, auctoritatem publicam, sive civilem sive ecclesiasticam supremam, quamlibet intra limites sui finis, ejusmodi societates constituere iisque jus possidendi, acquirendi dare posse. Hoc